

ΠΟΛΙΤΕΙΑ, καθηγητές και φοιτητές απλώς ...παρακολουθούν

Στο έσχατο σημείο τα πανεπιστήμια

Του ΠΑΝΟΥ ΤΖΩΝΟΥ*

Ο λόγος συγγραφής του άρθρου αυτού είναι ο φόβος μου ότι το πρόσφατο νομοσχέδιο του υπουργείου είναι τόσο ανεπαρκές όσο και η κριτική του στο μεγαλύτερο μέρος της.

* Ποιο είναι το πρόβλημα του ελληνικού πανεπιστημίου

Η συμπτωματολογία της τρέχουσας φάσης είναι γνωστή και επαρκώς διατυπωμένη: Πελατιακός βλαχοδημαρχισμός στα πανεπιστημιακά αξιώματα, αναξιοκρατία, ακαδημαϊκός αμοραλισμός και έλλειψη ακαδημαϊκού επαγγελματισμού στο διδακτικό προσωπικό, αποπροσανατολισμός και απάθεια των φοιτητών με παράλληλη υφαρπαγή της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης από ανεύθυνες και μη αντιπροσωπευτικές μειοψηφίες, και πάνω από αυτά μια πολιτεία όχι μόνο ανίκανη και μικροπολιτικά ακινητοποιημένη, ή έστω στρουθοκάμηλο, αλλά (και αυτό είναι το χειρότερο) ανίδη για τη φύση του προβλήματος. Με λίγα λόγια, μια παρακμιακή καθίζηση, αρκούντως σιτεμένη και φαυλοκυκλική.

Εχουν ήδη εμφανιστεί όλα τα φαινόμενα της θουκυδίδειας «παθολογίας του πολέμου»: εξαχρέωση των ανθρώπων, και παραφθορά, ακόμη και αντιστροφή, των ιδίων των εννοιών: δημοκρατία σημαίνει φασισμός και άσυλο, ασύδοτη καταπάτηση του ασύλου. Και όλα αυτά μέσα σε μία μη ανασχέσιμη παγκοσμιοποίηση, όπου η Ευρωπαϊκή Ένωση, δηλαδή εμείς, πιέζεται να ανακαλέσει κατακτήσεις του κοινωνικού κράτους, για να επιβιώσει στον αμείλικτο διεθνή ανταγωνισμό, και ψάχνει το δρόμο της καμήλας και στην ανώτατη εκπαίδευση.

* Πώς δημιουργήθηκε το πρόβλημα.

Το πρόβλημα του ελληνικού πανεπιστημίου είναι βέβαια παλιό, αλλά ας περιοριστούμε στις τρεις φάσεις του μετά τη μεταπολίτευση. Πρώτη φάση: Τη δεκαετία του '70 μία έντονα πολιτικοποιημένη «προοδευτική» συμμαχία φοιτητών, βοηθητικού διδακτικού προσωπικού και ελάχιστων καθηγητών, ασκεί ισχυρή πίεση επί των τότε συντηρητικών κυβερνήσεων για εκσυγχρονισμό-εκδημοκρατισμό του πανεπιστημίου. Το καθηγητικό κατεστημένο και οι κυβερνήσεις δίνουν μάχες οπισθοφυλακών, ενώ στη δυτική Ευρώπη, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας, έχει επιτευχθεί μία νέα ισορροπία. Μόνο στο τέλος της δεκαετίας, την τελευταία στιγμή, μέσα από σωστούς χειρισμούς τής τότε κυβέρνησης Ράλλη, μοιάζει να προκύπτει ένα βιώσιμο consensus. Δεύτερη φάση: Η πολιτική αλλαγή του '81 διαγράφει τα προηγούμενα και σύντομα ψηφίζει έναν «προοδευτικό νόμο πλαίσιο». Παρά τις ίσως καλές του προθέσεις (το «ίσως» αναφέρεται στην παράλληλη εξακριβωμένη πολιτική σκοπιμότητα, μέσω των αλλαγών, να ελεγχθεί κομματικά το πανεπιστήμιο, πράγμα που αποδείχτηκε πλάνη οικτρή) ο νόμος χαρακτηρίζεται από πολιτική απειρία (τελικά, σε λίγο το πανεπιστήμιο θα ξαναελεγχθεί από τη «δεξιά») και από πανεπιστημιακό ερασιτεχνισμό: ανοίγεται ο ασκός του κορπορατισμού των διδασκόντων, άρα και της αναξιοκρατίας και της επικράτησης της εξουσίας του χαμηλού μέσου όρου, καθώς και της παραφθοράς της αυτοσυνειδησίας των φοιτητών, που ωθούνται σε παρά φύσιν γι' αυτούς ρόλους. Οι «προοδευτικές» κυβερνήσεις μπλέκονται στα γρανάζια του ίδιου τους του λαϊκισμού και επιτρέπουν τελικά τη γελοιοποίηση του ίδιου του νόμου που αυτές επέβαλαν. Τρίτη φάση:

Πρόκειται για την παραπάνω ήδη περιγραφείσα έσχατη κατάντια, της τελευταίας δεκαετίας. Πολιτεία, καθηγητές (υπάρχουν πλέον μόνον υψηλόβαθμοι καθηγητές...) και φοιτητές τσαλαβουτούν όπως μπορούν και παρακολουθούν μαγνητισμένοι το φαινόμενο: Η πρώτη υπνώτισσα με το κεφάλι στην άμμο, οι δεύτεροι γράφοντας τότε τότε άρθρα φρίκης και διαμαρτυρίας και οι τρίτοι κάνοντας ό,τι μπορούν, και μερίδα αυτών εκτελώντας εμπνευσμένες καταλήψεις.

* Ποια είναι τα κομβικά σημεία της αναγκαίας επέμβασης

Ας τα σκεφτούμε από την αρχή. Δεν είναι και τόσο δύσκολο. Δύο είναι όλα κι όλα. Αρκεί να μη φοβόμαστε τις συνέπειές τους.

1. Η έννοια του πανεπιστημίου είναι σύμφυτη με την έννοια της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Πρόκειται για τη γνωστή αλήθεια της σκέψης, του λόγου, της έρευνας και της διδασκαλίας. Η έννοια αυτή συνεπάγεται αυτονομία του πανεπιστημίου από κάθε έλεγχο εξουσίας, κρατικής ή ιδιωτικής, οικονομική αυτάρκεια, δημοκρατική διακυβέρνηση. Σ' αυτά υπάγεται και το απαραίτητο πανεπιστημιακό άσυλο. Ως εδώ καλά και δεν υπάρχει κανείς που να λέει όχι. Τα όχι έρχονται με την εφαρμογή στην πράξη.

2. Η έννοια του πανεπιστημίου είναι σύμφυτη με την έννοια της αξιοκρατίας. Δηλαδή, αξιοκρατία στους εκλεγμένους αξιωματούχους, στους διδάσκοντες και στους φοιτητές. Με άλλα λόγια, να εισάγονται και να

αποφοιτούν μόνο όσοι ανταποκρίνονται στα ακαδημαϊκά στάνταρ του κλάδου. Να ορίζονται διδάσκοντες που ξέρουν και μπορούν, και από αυτούς να δίνουν τον ακαδημαϊκό τόνο οι αξιότεροι. Να εκλέγονται στα πανεπιστημιακά αξιώματα όσοι ξέρουν και μπορούν να χειριστούν το παρόν και το μέλλον του θεσμού. Εδώ κατά κανόνα αρκετοί αρχίζουν να καταλαβαίνουν ότι δεν τους συμφέρει (φανταστείτε να εφαρμόζονταν τα παραπάνω...). Όταν διασφαλιστούν από το κοινωνικό σύνολο, δηλαδή την πολιτεία, αυτές οι συνθήκες, τότε όλες οι άλλες ρυθμίσεις έρχονται από μόνες τους και το πανεπιστήμιο καλά θα κάνει να βρίσκει μόνο του το δρόμο.

* Ποιο είναι το κύριο σημείο δομικής παρεμπόδισης για επίλυση

Αυτό είναι ότι όσοι σήμερα φτάνουν σε πόστο διαχείρισης της τύχης του πανεπιστημίου, πολιτεία, πανεπιστημιακές αρχές, διδάσκοντες και φοιτητές, ενώ διατυμπανίζουν τις παραπάνω αρχές πράττουν το αντίθετο ή, στην καλύτερη περίπτωση, τίποτε. Οι υπόλοιποι έχουν απομονωθεί. Ετσι καθόμαστε εμβρόντητοι αλλά άπραγοι όταν π.χ. στο όνομα της δημοκρατικής συνδιοίκησης μία ασήμαντη φοιτητική μειοψηφία μπορεί με βίαιη παρέμβαση και οχλαγωγία να εμποδίζει επί μήνες τη σύγκλητο έστω και να συζητήσει θέμα της ημερήσιας διάταξης, για το οποίο η μειοψηφία υποθέτει ότι θα πάρει «όχι σωστή» απόφαση - και τούτο με έμμεσο σιγοντάρισμα και λίγων διδασκόντων. Όταν το Δ.Σ. των φοιτητών μιας σχολής τολμά να λέει πιεστικά ότι η Γενική Συνέλευση μπορεί να συζητήσει ένα διδακτικό ζήτημα, μόνο όταν εκ των προτέρων δοθεί η διαβεβαίωση ότι η απόφαση θα είναι ταυτόσημη με εκείνην του φοιτητικού συλλόγου (δηλαδή της οργανωμένης μειοψηφίας των φοιτητών). Όταν, μετά από παραλίγο μοιραία επίθεση σε φοιτητή από αγνώστους μέσα σε (όχι από τον κοσμήτορα εγκεκριμένο) πάρτι στους χώρους της σχολής, γίνεται στη Γ.Σ. απλώς γενική συζήτηση περί ασύλου κ.λπ., και στέλνεται στις ελληνικές καλένδες κάθε συζήτηση για το γιατί, το πώς και το ποτέ πια. Όταν το εκλεκτορικό σώμα ενός τμήματος αναλώνει δύο ώρες για μία τελικώς προδιαγεγραμμένη προαγωγή διδασκόντα στην επόμενη βαθμίδα, όπου όλοι ξέρουν ότι δεν την αξίζει, αλλά πρέπει να γίνει γιατί θα έρθει και η δική τους η σειρά. Οπου τις τύχες του τμήματος δεν τις καθορίζει το διεθνώς γνωστό 15-30% των ικανότερων και κατά αξιοκρατική συνέπεια υψηλόβαθμων διδασκόντων, αλλά το 100% των διδασκόντων (ήδη σε ανάποδη πυραμίδα...) συν το 150% των φοιτητών, αν λάβει κανείς υπόψη και τις προηγούμενες «δημοκρατικές» τους δυνατότητες άσκησης πίεσης. Οπου αίτημα αποχής ή κατάληψης ή συλλαλητηρίου μπορεί να είναι, εν ονόματι της ακαδημαϊκής ελευθερίας, να μπορεί ο φοιτητής να παρακολουθεί αστροφυσική χωρίς προαπαιτούμενο τη γνώση των τεσσάρων πράξεων της αριθμητικής και σ' αυτό να υποχωρεί πάντα η πανεπιστημιακή κοινότητα.

Το σημείο, λοιπόν, παρεμπόδισης κάθε απόπειρας για εξυγίανση του πανεπιστημίου είναι δομικό. Όλοι οι ταγμένοι, σε μια απεριγράπτη μεταξύ τους εμπλοκή και διαπλοκή, αρνούνται καν να τη συζητήσουν σοβαρά.

* Τι μπορεί να γίνει

Κατά βάθος, τίποτε. Το ελληνικό πανεπιστήμιο είναι ανίκανο να εξυγιανθεί από τις δικές του δυνάμεις. Γι' αυτό και διαβάζω με απορία προτάσεις διαπρεπών συναδέλφων, ότι η πολιτεία θα έπρεπε να παράσχει τα οικονομικά μέσα και να αφήσει ήσυχο το πανεπιστήμιο να λύσει τα προβλήματά του. Ούτε στο χειρότερό μου εχθρό... Αλλά ούτε και το καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο μπορεί να το κάνει. Πρώτον, γιατί δεν έχει ιδέα. Δεύτερον, γιατί δεν ακούει τους κατάλληλους συμβούλους. Και τρίτον, γιατί φοβάται, και δικαίως, την αξιωματική αντιπολίτευση, που θα βρει την ευκαιρία, καθώς η ίδια τα έκανε ακόμη χειρότερα και έχει τις ευθύνες της. Να μην αναφερθώ εδώ και σε μεγάλο κόμμα της Αριστεράς, που έχει στο ενεργητικό του σθεναρή αντίσταση στα προγράμματα ERASMUS (τη σωτήρια συνεχή ανταλλαγή φοιτητών σε όλη την Ευρώπη), για αποφυγή ΝΑΤΟϊκής μόλυνσης. Λοιπόν; Ας σκεφτούμε τα πράγματα λογικά.

- Η μία λύση είναι η αναμονή μέχρι την πλήρη κατάρρευση. Π.χ. μέχρι και την τυπική υποβάθμιση των πτυχίων μας. Τότε, πρώτοι οι φοιτητές και οι γονείς τους θα ασκήσουν «κοινωνική πίεση» σε πανεπιστημιακούς και πολιτικούς, και αυτοί θα εξαναγκαστούν (όχι για τίποτε άλλο, αλλά για να αποφύγουν το πολιτικό κόστος...) να εξυγιάνουν το πανεπιστήμιο.

- Η δεύτερη λύση είναι η έξωθεν επέμβαση. Τη μέθοδο τη γνωρίζουμε καλά. Όταν οι εταίροι μας μάς έβαλαν στην πρέσα, ο επί έτη και έτη υπέρογκος πληθωρισμός εξαφανίστηκε. Ας φέρουμε λοιπόν ξένους ειδικούς για να μας φτιάξουνε, σαν το αεροδρόμιο των Σπατών ή το Μετρό, συμπεριλαμβανομένης της τήρησης καθαριότητας και ασφάλειας των χώρων. Δεν μου αρέσει, αλλά προτιμάτε χωρίς Μετρό;

- Η τρίτη λύση, κατά τη γνώμη μου η καλύτερη, απλώς δεν γίνεται. Επανάσταση κορυφής. Δηλαδή, τα δύο τουλάχιστον μεγάλα κόμματα να αποφασίσουν (και για το δικό τους κομματικό συμφέρον...) να κάνουν τα αυτονόητα. Και αν δεν ξέρουν (που δεν ξέρουν...), να ρωτήσουν γι' αυτό που ισχύει σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Με ένα εντελώς καινούργιο, απολύτως ασυμβίβαστο θεσμικό πλαίσιο, που να διασφαλίζει τα παραπάνω αυτονόητα «ένα» και «δύο» επί της ουσίας τους, να εξαναγκάσουν την πανεπιστημιακή κοινότητα σε νέους κανόνες ζωής, να τη χρηματοδοτήσουν επαρκώς και τότε να την αφήσουν στην ησυχία της.

*Καθηγητής Αρχιτεκτονικής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης